

O VÁLEČNÉM UMĚNÍ

Mistr Sun

Mistr Sun
O válečném umění
přeložil Oldřich Král

Nakladatelství *Knihy Sofista* se rozhodlo pro maximální vstřícnost vůči čtenářům. Proto tato kniha není zabezpečena ochranou proti kopírování (DRM), která podle našeho názoru vychází z mylného předpokladu, že každý čtenář je pirát, působí mu zbytečné nepříjemnosti a knihu přesto nedokáže dostatečně ochránit.

Věříme, že čtenář tuto vstřícnost ocení a že ho nebude ponoukat k nezákonnému šíření knihy, především k jejímu zveřejnění na internetu.

Děkujeme všem, kteří nekopírují knihy z naší e-dičnické dílny a podporují tak vydávání elektronických knih.

Translation (c) Oldřich Král, 2011

Cover illustration (c) Oldřich Král, 2011

Obsah

Předmluva překladatele

Poznámka k transkripci a výslovnosti

I. Kniha o plánu

II. Kniha o přípravě bitvy

III. Kniha o důmyslném útoku

IV. Kniha o podobě

V. Kniha o postavení

VI. Kniha o prázdném a plném

VII. Kniha o střetnutí vojsk

VIII. Kniha o devíti změnách

IX. Kniha o pochodech vojsk

X. Kniha o tvarech krajiny

XI. Kniha o devíti krajinách

XII. Kniha o útoku ohněm

XIII. Kniha o užívání zvěďů

Předmluva překladatele

1.

Mistr Sun (Sunzi) představuje nejstarší literárně doloženou vojenskou doktrínu, texty této nejstarší dochované knihy strategického myšlení se formovaly v archaickém období čínské civilizace, kterému historikové dali charakteristické pojmenování Válčící státy (403–221 př. n. l.).

Reálná geneze textů stejně jako životní data *Mistra Suna* zůstávají nejasné. *Mistr Sun* bývá tradičně představován jako současník Konfucíův (551–479 př. n. l.). Jemu přisuzované texty však nesou i znaky doby Konfuciova pokračovatele *Mencia* i taoisty *Zhuanga* ze 4. století př. n. l. Myšlenky i jejich dikce nejednou souzní s myšlenkami a dikcí historicky ovšem stejně nejasného *Starého Mistra* (*Laozi*). Do textů stačilo zasáhnout i myšlení plebejce *Mistra Mo*, který se mezi filosofy nejsystematičtěji obíral

principy útočných a obranných válek a obrany měst. Od Sunova myšlení vede cesta až k pozdějším rozvahám a plánům legistů, jako byli Mistr Xun (nar. asi 300 př. n. l.) a Mistr Han Fei (zemřel 233 př. n. l.). V genezi Sunova strategického textu se prostě zrcadlí čínská doba filosofická jako celek, doba mohutných politických přesunů a sociálních pohybů, velkých mocenských ambicí, velkých plánů a krvavých střetů. Šlo o hegemonii, šlo o to spojit jedny, rozdělit druhé, s jediným cílem všechny ovládnout, spojence i ty druhé, a vytvořit jediné impérium, to vše, co leží pod nebesy uvnitř čtyř moří.

Mezi všemi mistry pronikavých slov a důmyslných plánů na polích tažení politických, diplomatických i válečných vynikl vojevůdce jménem Sun Wu, rodem z jihočínského státu Wu, na způsob filosofů a učitelů poctěný čestným titulem Mistr, odtud pak známější jako Mistr Sun. Jeho jméno by však upadlo v zapomenutí, nebo by sloužilo jen za epizodický příklad v pestrém rejstříku historických legend

a filosofujících anekdot, tak jako jiná jména jiných svého času slavných a vyznamenávaných. Jeho jméno by nejspíš zapadlo v lakonických zápiscích historických análů, nebýt rozsahem nevelkého textu, nesoucího stručný titul *Sunzi bingfa*, což se dá stejně dobře přeložit „Mistr Sun: Válečné umění“ jako „Válečné umění Mistra Suna“ či „Mistr Sun o vojenské strategii“.

U nás obvyklý překlad titulu Sunovy knihy respektuje mezinárodní, hlavně anglosaský úzus, ve kterém se klíčové čínské slovo *fa* (zákon, pravidlo, metoda, způsob řízení) překládá ambivalentním „umění“. Tak překládal už v r. 1908 Lionel Giles *Sun Tzu on the Art of War*. V Sunově době byl pojem *fa* velmi frekventovaný mezi těmi, kdo byli inspirováni odkazem Starého mistra, který svou 25. kapitulu uzavírá: „... tak člověk se řídí Zemí, Země se řídí Nebem, Nebe se řídí Taem, Tao se řídí samo sebou!“ A to včetně těch, kteří na první pohled měli k ideálům taoistů daleko, jako třeba legisté, kteří na absolutizaci kategorie „zákona, řízení“ zbudovali doktrínu, na níž stál první čínský ryze

imperiální stát Prvního císaře Qin v letech 221–206 př. n. l. Později expandoval původně kosmologický, politický a vojenský pojem i do jiných diskursů včetně diskursu poetického, takže originální český apokryf *Mistra Suna* v podání básníka Jiřího Koláře (*Mistr Sun o umění básnickém*) zdaleka nebyl takovým úletem, jakým se ve své době zdál. Vzpomeňme *Šesti zákonů* malíře Xie He na počátku 6. století anebo *Zákonů štetce* malíře Jing Hao z počátku 10. století. Ještě daleko později se tento „strategický“ aspekt dokonce objevuje v označení celého kritického žánru *dufa* jako „strategie čtení“ velkých čínských románů, jehož smyslem byla rehabilitace do té doby periferního žánru „jiným čtením“. Poukaz k Sunovu „jinému čtení“ války je víc než zřejmý.

Překlad prvního slova z titulního sousloví, slova *bing*, nebyl tak jednoznačný. Spíše než „válku“ to znamená „zbraň, voják, vojsko“. Označuje spíše „instrumenty“ války nežli válku samotnou, označuje konkrétní války a válku jako souhrn těchto konkrétních, nikoli abstrakci. Také to

o něčem svědčí. Stejně jako to, že v čínském šachu je základní jednotkou *bing* pěšák. Stejně jako to, že tato strategická šachová hra (u nás známá pod japonským označením *go*) se doslova jmenuje „obkličovací“.

Třináctidílný traktát Mistra Suna spíše než o zásadách a pravidlech vojenských srážek, střetů a soubojů je o zásadách tažení, je o pochodech, je o pohybech vojsk, o jejich postavení vůči nepříteli, o takovém postavení, jímž má být protivník připraven k prohře dřív než se vzpamatuje, dřív než se sami vystavíme riziku skutečného střetu a s ním spojených ztrát, včetně rizika prohry. Sunovo pojednání o válce není v žádném případě oslavou války. Potřeba vojenského génia a vojáckého hrdinství měla být minimalizována, ne-li zcela eliminována. S hrdinstvím se jaksi nepočítá. A když ano, tak má být zjednáno zas jenom předem, a to tím, že vojákům prostě nic jiného než hrdinství nezůstane.

Je tu ovšem západní pojem strategie; sousloví složené ze *stratos* neboli „vojsko“ a *ago* neboli „vésti“, tedy: voje-vůdcovství. A tak by se

překlad Suna mohl docela dobře jmenovat prostě „O strategii“. To je ta dimenze, jež činí Sunův text dodnes aktuálním, právě tento obecný rozměr jeho uvažování jej činí stále živým a možná živějším než kdykoli předtím, tím, jak přesahuje původní téma vojenské a válečné. I v tom je Mistr Sun podobný Starému Mistru, v tom různočtení, kterým texty, jež byly původně zamýšleny jako návody, ať už k vládě či vedení boje, začaly fungovat a i dodnes žijí jako text oslovující nás výzvami a otázkami ontologickými a existenciálními.

Mistr Sun nebyl sám, kdo o strategii a umění válečném v Číně psal. Bibliografie císařských *Dějin Hanů* zaznamenává nejméně šest tehdy zřejmě důležitých spisů na téma válečné strategie a vojenského umění. Ale najdeme tam svazek označený jako *Mistr Sun z Wu, Válečné umění* o rozsahu osmdesáti dvou kapitol textu a devíti svitků nákresů, plánů a diagramů.

O dvanáct století později (za dynastie Songů) to, co z těch všech textů zůstalo, sebrali a zeditovali do *Sedmi vojenských knih klasických*,

jež se měly stát napříště systematickým základem vojenské doktríny a vzdělanosti, která se stala podmínkou jakékoli pozice ve vojenské struktuře imperiální vlády.

Co se týče samotného Suna, pozdější komentátoři konstatují existenci souboru téhož jména ve třech svazcích, přičemž podle nich třináct knih naší současné verze tvořilo v tom konvolutu svazek první, další dva svazky tvořily už jen exegeze, komentáře a přidané zlomky. Moderní badatelé měli také zato, že současných třináct knih/kapitol představuje jádro Sunova učení, ke kterému byly připojeny další texty, dle čínských zvyklostí nazvané „vnější“. Tak tomu bylo ostatně u textů Menciových, kde se dochovaly vnitřní a vnější knihy, stejně tak můžeme připomenout *Vnitřní, Vnější a Různé kapitoly* Mistra Zhuanga.

Nikdo si nikdy nemyslel, že onen širší konvolut sunovských textů byl dílem jednoho autora. Většina však měla zato, že historie prvních třinácti knih se uzavřela dříve, než začaly vznikat další texty přidané. Všechno

podstatné z toho, co dnes máme, se ostatně váže k oněm prvním třinácti knihám, v nichž už všechno důležité bylo řečeno. Těchto třináct knih jsem i já překládal z donedávna nejstarší komentované edice doby Song (960–1270 n. l.) s přihlédnutím k té nejnovější verzi, kterou archeologové našli v roce 1973 při otvírání hanské hrobky. Spolu s dalšími zlomky vojenských klasiků tu byl nalezen pozoruhodně dobře zachovaný opis *Mistra Suna* na bambusových proužcích, datovaný dnes mezi roky 140 až 118 př. n. l.

2.

Téma války a boje je ve starověkém písemnictví všudypřítomné. Čínští filosofové přikládali tomuto aspektu společenských zápasů větší a konkrétnější význam než jejich západní kolegové, to je jisté.

V řadě filosofických spisů najdeme obšírná pojednání o vojenském a válečném myšlení: *Mistr Mo*, *Mistr Xun*, *Mistr Guan*, *Letopisy pana Lü*, *Mistr z Huainan*. Také v jiných spisech, mezi

nimi v tak významných, jako jsou Konfuciovy *Hovory*, *Mencius*, *Laozi*, *Mistr Han Fei*, i v nedávno objeveném Hedvábném rukopisu Žlutého císaře, najdeme i dosti obsáhlé úryvky z oboru vojenského myšlení.

Tato pozornost k válečnému a bojovému myšlení je na první pohled zvláštní v kultuře bytostně sedlácké a civilní, v níž jsou válka a vojenský duch to poslední, co mělo být vyzvedáno a oslavováno. Ostatně ani v knize Mistra Suna *O válečném umění*, tedy v knize cele věnované válce, vojenské strategii a taktice, nenajdeme oslavu války. Deklaruje se tu význam války, ale více hovoří o válce jako o nutném zlu, o neštěstí a tragickém nezbytí pro stát, pro lid, pro každého člověka. Ani slovo oslavy vojenského hrdinství, udatenství, rytířství. Spíše se počítá s lidskou zbabělostí, s člověčí ziskuchtivostí, malomyslností a zradou. A přemýšlí se o tom, jak i s nimi zvítězit, anebo jak právě skrze ně, skrze všechny ty reálné a pochybné hluboce lidské vlastnosti dosáhnout vítězství. A i to vítězství v Sunově pojetí není

žádná čest a sláva, jenom holá nutnost, výhoda a zisk; a s tím ziskem naděje přežít.

Zkušenost války byla kultuře z konce doby Letopisů (771–489 př. l.) a Válčících států (403–221 př. n. l.) vlastní. Každodennost boje byla samozřejmostí života. Předtím byly války soubojem aristokratů v aristokratickém zájmu. Tak byli aristokraté k boji vychováváni. I ten Konfucius, učitel, humanista, aristokrat, jehož soustava lidských vztahů byla patriarchální, rodinná a civilní, byl – podle svých žáků – připraven nejen pro kariéru učitelskou a politickou, ale i pro dráhu vojenskou (viz *Hovory IX, 26; XIII, 29, 30; XVI, 7*).

Jenže doba Válčících států hodně změnila. Už to jméno o něčem vypovídá. To už nebyly střety osobní a rodové. I když se ambice individuální a zájmy rodové neztratily, teď to byly především plány a střety celých států a dokonce celých společenství států, unií a aliancí, jež dominovaly. Válka se etatizovala a s tím ovšem i pragmatizovala a profesionalizovala. Nemasakrovaly se už elitní skupinky rytířů

a jejich družin, ale celé zástupy vojenského lidu, vedeného námezdnými vojáky, žoldněři, důstojníky a vojevůdci z povolání. To je ta válečná skutečnost a zkušenost, která postupně nově formovala strategické myšlení a bezpochyby inspirovala autora naší knihy o válečném umění a vojenské strategii.

Vnímavost zakládajícího autora naší knihy k nově utvářenému fenoménu války byla bezpochyby tím velevýznamným faktorem, který zajistil právě tomuto textu mezi všemi jinými ono dominantní postavení a učinila z něj ten kanonický text, ke kterému se všechny ostatní tak či onak vztahovaly.

3.

Vraťme se však ke vztahu Sunova strategického textu k textům filosofickým, což byl vztah neméně důležitý.

Formálně byl tento vztah vyjádřen skutečností, že strategické spisy byly evidovány a řazeny mezi knihy filosofů, neboli „zi“, což byl od hanské doby jeden ze čtyř bibliografických

oddílů v dynastických historiografiích. Pragmaticky a eticky orientovaná čínská filosofie uměla bez obtíží zahrnout „myšlení válečné“ mezi obory aplikované filosofie. Bylo to přirozené, bylo to v jejím duchu, patřilo to k její povaze.

V případě Mistra Suna byla ještě podstatnější slohová příbuznost jeho strategického textu s texty filosofickými, zejména s některými z nich. Není vyloučeno, že to byla právě tato „filosofická“ dikce Mistra Suna, jež byla jednou z důležitých příčin jeho mimořádného vyniknutí, jeho rychlé kanonizace a tedy i exegeze a tradice ediční. Texty jemu blízké, leč svým rázem odlišné buď nepřežily, nebo přežily ve zcela jiné pozici hodnotové, protože v kritickém okamžiku nebyly pojaty do klasického fondu. Toto mimořádné povýšení Sunova textu je tím zřejmější dnes, když archeologové v dosud otevřených hrobech nacházejí další a další texty, jež tenkrát tvořily zřejmě souvislý a hodnotově ne tak jednoznačný kontext.

Vztah „vojenského“ strategického textu a textů filosofických nebyl také tak jednoznačný, nebyl tak jednostranný. Mnohé filosofické texty se svými početnými „úlety“ do vojenského a válečnického toposu o tuto blízkost přičinily a i tak bezděčně podporovaly filosofický habitus vojenského rozhovoru. Kromě té obecné skutečnosti, že starověký, ale i pozdější čínský rétorický korpus vykazuje mimořádnou konzistenci a řečovou souvislost, byly tu ještě zcela přirozené důvody oněch filosofických a strategickovojenských průniků. Vojenské otázky a válečná realita byly neodmyslitelnou částí reality té doby. A protože čínská filosofie byla především filosofií angažovanou, eticky a politicky formulovanou a prakticky orientovanou, není myslitelné, že by pominula tak významný politický a etický fakt, jakým byla válka. Nadto byla ve výrazu čínských filosofických knih a textů maximálně vyvinuta metafora, čerpající z nejrůznějších velmi konkrétních oborů lidské činnosti: věšebné, obřadní, hudební, tesařské, kulinářské, malířské,